

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.
Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Emlékezés

néh. nagykeéri Vályi János, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főgondnoka felett.

Irta és a debreczeni ev. ref. főiskola oratoriumában 1896. nov. 18-án elmondta:

Szabó János, körös-tarcsai ev. ref. lelkész, békés-bánsági esperes.

Főtiszteletű Egyházker. Közgyűlés!

Mélyen tisztelt Közönség!

Ama vesztesség gyásza mellett, a mely a tiszántúli evang. ref. egyházkerületet, a magyar prot. egyházat s a magyar hazát, e f. év aug. 3-ikán nagykeéri Vályi János főgondnokunk halálával érte, — egy nemes élet iránti tisztelet, kegyelet és hála érzetében emlékünnepet szentelve áll ma egyházkerületünk.

Leteltek a gyász legsötétebb napjai, — enyhülni kezdenek a vesztesség legélesebb fájdalmai, a melyek, kivált az első napokban, csaknem egészen fogva tartották a szíveket, — csendesebben folynak a könnyek, a híven szeretett és szerető család tagjainak szemeiből is; épen ezért, midőn a szív és lélek e megnyugvásra térő hangulatában a megszentelő emlékezet áldása kezd vesztességünk nagy fájdalmának helyére szállani — íme az így megdicsőült gyász sötétségén, ennek az emlékezetnek s mindenekfelett az Istenbe vetett hitnek fénye által örök világosság sugarait látunk felragyogni lelki szemeink előtt.

Igen, mert az a férfiú, kinek emlékezetét ma, az ő szív és lélek gazdagságának velünk közlött kincseire mutatva, a jelent és jövőt hálára híván hirdetjük, — egyike volt ama férfiaknak, kiknek munkáira úgy tekinthetünk, mint a közeli s távolabbi multnak, mint legszentebb érdekeinknek, mint a mai számos aggasztó körülmények között vígasztalódásunknak, mint a jövőre irányzott szép reményeink

jogosultságának az ő nemes jellemökről, a család, haza, egyház iránti hűségökről szóló tanúira, — az a férfiú egyike volt egyházunk ama kiváló világi vezérférfiainak, a kiket *mint a királyi papság és szent nép tagjait* apostoli munkák végzésére és sikerére szentelt fel benső elhivatásuk, — hogy általuk a protestántizmus amaz egyik alapelveinek: az egyetemes papságnak hű szolgálatában, ily szellemű tanításuk, vezérlésük, buzdításuk, példaadásuk nyomán haladjanak a hívek az egyház egyedüli rendeltetésének: Isten országa terjedésének nagy és szent célja felé!

E férfiakban a protestántizmus életerejének — az értelmi, erkölcsi tökéletesedés, krisztusi hitélet és szeretet, lelkiismereti szabadság, önkormányzat elveinek megtestesülését, életöknek ily áldású kincseit tiszteljük s emlékezetüknek ily hatású örökségét becsüljük.

Mindenkor elsőrendű feladata volt a protestáns öntudatnak, hogy az élet minden nyilvánulásait a protestántizmus alapelvei szabályozzák, hogy törekvései, szellemi és anyagi talentumai ezek céljainak szolgálatára legyenek szentelve; de soha sem volt erre nagyobb szükség, — még az üldöztetés, elnyomatás napjaiban sem, — mint épen ma, a béke és külső szabadság idején, midőn a világ oly sokféle vetést mutat és hirdet az igazság, boldogság, a valódi élet aratásának igaz magvaiul, — a szabad léleknek pedig minden külső kényszerűségtől, minden külső tekintélytől menten, az elhatározás szabadságában, a meggyőződés teljes bensőségében, ezeknek isteni erejében kell megmutatni a valóságosságot, az egyháziasságot, — ezeknek valódi tiszteletre és követésre csakis így méltó dicsőségét. S mily erősnek kell lenni a prot. öntudatnak ma, midőn a lázason nyüzsgő világi élet ezer meg ezer alakjai gyors változásban

tolulnak a lélek elé, és sokakra nézve meggyöngítik, sőt nem engedik fölbuzogni a léleknek örök kijelentéseit, magasabb célokra törő vágyait! S midőn látjuk és érezzük, hogy az élet sokak szerint nem egyéb, mint pusztán a létért való küzdelem, — nem méltó aggodalommal kérdehetjük-e: miként lesz ily elv uralma mellett betöltve ama krisztusi törvény, a mely *egymás terhének*, a kölcsönös munkás szeretet erejével való hordozásában áll!? Lehet-e ily elv uralma mellett kívánt győzelme az egyenlőség, testvériség, szabadság törvényének, a bölés vezérlés, igaz tanácsadás, felsegítés, felvilágosítás, — a bűn, a sötétség kötelékeiből való felszabadítás szellemében!? s miként lehet győzelemmel biztató jelentősége a Krisztus szerinti tökéletesedésre való törekvés nagy céljának!?

A szabadságnak sok elve jutott ma már diadalra, kivált hazánkban, — és mégis általános a jelenség és tapasztalás, hogy soha sem volt ily nagy mérvben megfogyatkozva a vallásos erő és egyházas szellem bensősége, mint épen a mai időben: a mai nemzedék kevésbé képes felfogni és megérteni, mint a régebbi az Isten országáról szóló ama krisztusi egyik fő-tételt: *boldogok a lelki szegények*, a kik t. i. *éheznek és szomjúhozják a Krisztus szerinti igazságot*; ma az emberi szellem tökéletességre való törekvésének nagyszerű, de sokszor egyoldalú vívmányai között, sokan az ember önnagyságától nem látják az Istent és imé mégis keresik, kutatják, bizonyítgatják és hiszik, hogy az ember egy magasabb fokú állattól származik! Valami

sajátságos homály és zavar kezd uralkodni az egyházi és vallási élet világában is. Az egyéni, társadalmi és állami szabadság erejével közelebb-közelebb jutunk a szabad egyház a szabad államban elv megvalósulásához, — ma már a vallás szabad gyakorlata biztosítva van, hogy e szabadságban erősödjék, egyesüljön és egysítsen mindenfelől az örök értékű szellemi, erkölcsi javak közczélú áldása — és imé egyik rész a szabadság jelentőségét nem a vallás és egyház belső erejének fokozására, hanem teljes közönyösségre magyarázza; egy másik rész e szabadságban félti az egyház tekintélyét, hagyományos egységének erejét, befolyásának terjedését, vagy épen az egyéni érdekeket — és ezek biztosításáért bámulatos tetterőt fejt ki, kész kiméletlenül letiporni mindent, a mit e cél akadályául tekint, nem törődve ezrek lelki nyugalmával, családi, társadalmi békéjével, sőt a haza és nemzet legszentebb érdekeivel. Az átalakulás és forrongás e zavarában és küzdelmében sokszor halljuk és érezzük, hogy *Istenen kívül parancsolnak nekünk más urak* és hatalmasok is, — nem olyanok ugyan, mint hajdan a proféta idejében — de parancsol a világi érdek, a szokás hatalma, az ész dicsőségében elbizakodott emberi méltóság, parancsol a vakbuzgóság, szívósan követelven mindegyik a maga erőszakolt jogát s a föltétlen engedelmességet!

A kétség és aggodalom homályában még tisztább fényvel tűntök fel előttünk ti hívek! a kiket minden próbáltatások között *sem magasság, sem mélység, sem jelenvalók, sem követ-*

✠ TÁRCZA. ✠

Ujabb adatok Diószegi Sámuel életrajzához.*

Az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 1813. augusztus 14-iki, 49. száma mellett, melyben az említett, hogy Diószegi 1813. augusztus 3-ikán meghalván, választassék helyette más, a következő jegyzet van:

„Jegyzés. Született a fent említett tudós férfiú Debreczenben, néhai Diószegi Pál és Szappanos Erzsébet szüleitől. Tanult gyermekségétől fogva a debreczeni kollégiumban. Togatus volt 8 esztendeig; viselt praeceptor hivatalt a poéták klassziséban. Rektorságra ment H.-Böszörménybe. Ott két esztendőt** töltvén, *midőn akadémiákra szándékozott volna, úljában a kecskemétiéktől, kiknek akkor professzorok nem volt szinte félesztendeig, időközileg való professzornak letartóztatódott.* Azután Göttingába menvén, ott esztendeig tanult. Lejövén, elsőben a nánási ekklezsiában 4 esztendeig, azután H.-Böszörményben tizig, Debreczenben ugyanannyi ideig,

* E jegyzeteknek csak azután jöttem nyomára, mikor a 44. számban megjelent adatokat már beküldtem. R. K.

** Teves adat, mert D. nem két, de három évig (1784—1787) volt böszörményi rektor. R. K.

mindenütt nagy kedvességgel szolgált. Utolsó négy esztendeiben együtt esperesti és generalis notáriusi hivatalt is viselvén. Megholt száraz betegségben életének 53-dik esztendejében. Házastársa volt Ns. Fazekas Mária, kitől 24 esztendei házassági élete után Julianna, Sámuel, Zsuzsanna és Erzsébet magzati maradtak. Debreczeni laktát ezen tudós férfiúnak említett két hivatalain kívül nevezetessé teszi az, hogy két darabban lévő Erkölcsi predikációit, a Magyar fűvészkönyvet itt dolgozta és itt adta ki, még pedig az utolsót hervadozó állapotjában, melynek kijövése után négy hétnél tovább nem élt. A hivatalára egyenesen tartozó tudományokon kívül a Mathesisben, Physikában és Khémiában is szép ismerete volt.“

Anno 1789. 10. Martii habita est sedes dislocatoria in eccla Debrecinensi, Bélyei Péter egyházmegyei jegyző parokh. lakán Halmi Istv. esperest elnöklete alatt. Jelen voltak: Jenei Fer., Kocsis István, Tóth Mih., Turi Sámuel, Vecsei Sámuel, Deáki István assessorok.

Acta:

II. Paksi K. András szováti pap már kiállhatatlanná lett ott, az előljárókkal szüntelen veszekszik, a nép nagy-része már a templomba se jár stb. ennél fogva oda az ő helyére „neo-academicus“ Budai Ferencz rendeltetik és pedig rendes lelkészül.

kezendők, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem élet, sem halál el nem szakaszthat Istennek szerelmétől, a mely vagyon a Jézus Krisztusban! s a kik hűségtek, önfeláldozó munkásságotok által áldó bizonyosságot teszték a vallási, az egyházi élet céljainak magasztosságáról, a protestantismus örökségének a legszentebb emberi érdekek védelmére, ápolására rendelt isteni voltáról, — a kik élteteket a templomi oltáron kívül ily célú szolgálatra szentelni szerencséteknek, megtisztelő kötelességeteknek, isteniszteletnek tartjátok, hogy így szét vigyétek és fölépítsétek Krisztus testének tagjai között s azok életéből az egyetemes papság templomát!

A ti élteteknek bizonyosságáról hangzik felénk az idegen erők, urak és hatalmasok ellenében, a proféta hű népének Istenhez emelt ama vallás-tele: *mindazáltal Uram! mi csak Te rólad és a Te nevedről emlékezünk!*

Ily gondolatok között emelkedünk Hozzád a szellemek világába, elköltözött lélek! b. e. főgondnokunk! Itt van velünk lélekben, a veszteséget legközvetlenebbül érező család és hozzá eléd a soha el nem múló szeretet és hűség kincseit; itt van a főiskola, itt vannak a tanárok, kiknek tudományára, bölcsességére, nemes példájuk nevelésére bizzuk drága kincseinket, a család, a haza, az egyház reményeit: gyermekeinket; itt van a tanuló ifjúság; itt van a te szélesebb körű családod, az egyházkerület, a te közéleted legfőbb dicsekedése, és mindnyájan hozzuk eléd a kegyelet, hála érzéseit, az elismerés tanubizonyosságait, az elhatározás fogadalmát,

az apostol ama felhívása szerint is: *megemlékeztek a ti előttetek járókról, kiknek kövessétek hiteteket, meggondolván, minémű vége volt az ő életöknek.*

*

Nagykeéri Vályi János született Majtison 1826. nov. 24-én. Családja Szabolcsmegyéből származott, s atyja nagykeéri Vályi Lajos, ifjú korában költözött a majtisi birtokra, mint anyai örökségre. Anyja kisdobronyi Izsák Terézia, kinek atyja Izsák Gáspár, Szatmár főszolgabírája, a szatmári egyházmegyének pedig 33 éven át (1807—1840) nagynevű segédgondnoka volt. Szatmárvármegye számos előkelő családjai éltek benső összeköttetésben a Vályi Lajos házával s abban az időben a társadalmi élet patriarchalis szelleme hatotta át a fogékony és nemes irányú családokat, hogy érezzék, tapasztalják és hirdessék az apostol ama szavainak igazságát: *(a gazdálkodás) vendégfogadás által némelyek angyalokat fogadnak szállásokra, — a kiknek műveltsége, társadalmi állása, meggyőződése, — tanító, buzdító, lelkesítő jelleme, kölcsönösen nevelő iskolája lesz a résztvevő szíveknek és lelkeknek. Tudjuk, hogy ily családi és baráti érülközések hatásából mily sok áldásos erő szállott hazánkra, nemzetünkre, egyházunkra, csak a nem rég mult idők tanúsága szerint is. S ha figyelembe vesszük, hogy Szatmármegye egyik színhelye egyháztörténetünk számos fontosabb eseményeinek, a mely körülmény is egyik ápolója a prot. öntudat ébrentartásának, s hogy b. e. főgondnokunk anyja épen az*

III. Ecclesiae reformatae *nanasiensis* etc. Kovács János halála után Paksi K. András ajánlatott — oblatum est — lelkészül oly célból, hogy az egyházkerület útastása szerint, legyen azon tájon egy trakt. assessor lelkész. De a nánási egyház küldöttei kijelentették „sibi ab ecclia commissum esse, ut invitato neo-academico R. Samueli Diószegi inhaereant, et post hanc declarationem disparerunt.“

1789. apr. 22. Tractualis sedes tartatik Debreczenben Deáki István parókhiján Halmi Istv. esperest elnökle alatt Kocsis Istv., Turi Sámuel, Zilahi János, Deáki Istv. assessorok jelen lévén.

I. A nánási ekkla követői kijelentik a gyűlés színe előtt, hogy ők Paksi K. Andrást, kit a traktus ismételve ajánlott, lelkészül el nem fogadhatják, hanem állhatatosan ragaszkodnak Diószegi Sámuel neo-akademikushoz. Minthogy azonban a szuprentzia úgy határozta, hogy a trakt. assessorok, a szomszéd ekklákra való felügyelhetés végett, a traktusban szerte-szét lakjanak: tehát K. Paksi Andr. a nánási ekklába egyenesen oda rendeltetik, ordináltak.

„Qua sententia taliter pronunciata, ecclesiae deputati, causam ad Venerabilem superintendentiam appellarunt, quod iisdem etiam admissum est.“

1789. Máj. 14. Superint. konzisztorium tartatik Debreczenben Paksi Szathmári Istv. elnökle alatt. Jelen

van néhány esperest s papi ember mellett csak két világi úr: Idősb Péchy Imre és Domokos Lajos.

4. sz. alatti végzés:

„Ecclia *nanasiensis*, dislocatum in eam per V. Tractum debrecinensem, imo et per hoc consistorium oblatum K. Andrea Paksi acceptare prorsus recusat, vocatoque a se Domino Samueli Diószegi neo-academico inhaeret. Ex Lictamine itaque canonis 14.22 in *Majoribus* et 14 in *Minoribus* eccliae *nanasiensis* datur facultas praefatum D. Diószegi pro pastore introducendi.“ (Szerencsétlen beszéd! Majoresnek a Geleji-Katona kánont, Minoresnek a szatmár-németii zsinat végzéseit nevezi szerencsétlenül.)

1789. Május 15-dikén Szoboszlón, Halmi István esperest elnökle alatt Diószegi Sámuel és Budai Ferencz „neo-academikusok“, Deaki Istv., Szalai György és Bélyei Péter assessorok jelenlétében de doctrina, vita et moribus, testimonio sufficientibus legitimat, praemisso examine theologico, et specimine accurato per esodem producto, ad factum ministerium in nomine Domini exmissi, et hic quidem in szovatiensem, ille vero in ecclesiam *nanasiensem* pro pastoribus ordinariis invitati et admissi habentur.“

1793. Martz. 19. Debreczenben sedes dislocataria. Itt határozzák el, mindjárt az első szám alatt, hogy a szuprentzia példája szerint, ezentúl a trakt. jegyzőkönyvek is magyarul vezettessenek.

egyházmegye 33 éven át segédgondnokának leánya volt, — mindezek bizonyosságai annak, hogy Vályi Jánosnak már családi nevelését is kiválóan prot. szellem hatotta át. Ily szellemű nevelés, ily családi szellemi légkör nélkül nem is fejlődhetik ki igazi vallásos és egyházas jellem. — s tapasztaljuk mindazon szülekről, kik gyermekeiken az Isten képét felragyogva, s ezek életének áldásán az emberiség áldását is látni akarják, hogy azok lelkeinek vallásos és egyházas nevelését elsőrendű feladatuknak tekintik, mert tudják, hogy Isten nélkül nincs valódi ember, s nincs valódi emberi fensége annak, a ki a maga nagyságát pusztán az érzelmi kiemelkedés dicsőségében keresi és találja.

Vályi János egyetlen gyermek volt s mint ilyet különösen gyöngédséggel vették körül a szülők, de a különösebb gyöngédséget, figyelmet a szülei bölcs remény előrelátása jellemezte; a gyermek iránti nagy szeretetben ott élt és munkált a kifejlendő férfiú jövőjének biztosítása iránti szülei kötelességérzete is. Így neveltetett a gyermek a szülei háznál a testi és lelki erők fejlesztésére kiterjedő gondossággal, s engedelmes lévén szüleinek, gyarapodott a növendék ifjú a nyilvános iskolák pályáján bölcsességben, Isten és emberek előtt való kedvességben.

Felsőbb tanulmányait Sárospatakon és Eperjesen végezte; Sárospatakon theol. tudományokat is hallgatott, nemcsak az akkori rendszer folytán, hanem több prot. világi uraink vallásos nevelési példája és indulata szerint, hogy t. i.

ez által is erősödjék a prot. öntudat, a vallás és egyház iránti buzgóságnak, munkás szeretetnek bensősége.

22 éves korában joggyakornok lett a vármegyén, később Debreczenben a kerületi, majd Budapesten a kir. táblánál, s 1846-ban letéven az ügyvédi vizsgát, még ez év tavaszán tiszteletbeli jegyző lett a vármegyén; s részt vett az 1847/48-iki pozsonyi országgyűlésen, mint a jelen nem levő főrendi tag követe.

A szabadságharcz fegyverre szólította őt is, az emlékeiben, reményeiben s áldozatkész törekvéseiben magyar nemes család sarját; mint nemzetőri százados az erdélyi hadjáratban vett részt. A felbujtogatott nép vérengzéseinek híre s a község lakosainak csüggettsége, — hol útközben szállva voltak — kedvezőtlen hatással volt a csapat hangulatára s itt az ifjú százados, épen vasárnap következtén, egy hazafias predikációt irt, a melyet az ottani agg lelkész lelkesítő hatással adott elő. Maga beszélt ezt egyik bizalmasa előtt a boldogult, a ki egyébként a maga dolgairól igen ritkán s csak bizalmasai előtt s mindig alkalomszerűen szokott nyilatkozni.

Az 1849-ik év végén Szatmármegyében jegyző lett; 1850-ben törvénykezési bírónak, később járásbíróvá neveztetvén ki, hogy ezt a kedvező anyagi körülmények között levő, s szóban, lélekben magyar férfiú elfogadta, a kinek házában időnként menekültek tartózkodtak, — némelyek míg lehetett gazdasági alkalmazásban s így szabadultak az üldözés első

1795. ápril. 21. Debreczenben tract. gyűlés 5. sz. Még a mult gyűlésben böszörményi prédikátor T. Diószegi Sámuel uram assessornak választódott, most előhívattatván ő kegyelme, köszönettel fogadta a traktus ajánlását és a szokott esküvés elmondása által az assessorságban megerősített. Az a mult gyűlés pedig 1795. mártz. 24. volt Böszörményben. De ennek végzései közt Diószegiről nincs szó.

1796. jan. 6. tract. gyűlés Debreczenben. Földvári József neo-academikus megvizsgáltatik, s a predikatori hivatalra feleskettetik és Debreczenbe ordináltatik.

1806. Január 13. Tract. gyűlés. Hol? 1. sz. Tractualis Notarius b. e. T. Armós András uram, a mult novemb. 7-dikén meghalálózván, helyébe választottam notáriusnak én, Diószegi Sámuel 42 vokokkal.

Itt kezdődik a Diószegi keze írása, megszűnik pedig

1809. Január 13. Debreczenben a Földvári lakán tartott tract. gyűlésen, a hol a Coadj. Curator Cons. Jabloncai Petes János elnökölt.

Az esperestre beküldött 47 szavazat egyen kívül Diószegit választja esperestté; ezt még ő maga jegyzi be.

Földvári helyettesítettik, majd választatik jegyzővé.

1813. Mártz. 2. Helyosztó gyűlésen még elnökölt Diószegi. De ezen gyűlés végzései után, a 324. lapon, már ily jegyzete áll Földvárinak:

„1813-dik esztendőben, augusztus 4-dik napján. Néhai b. e. debreczeni predikátor esperest és generalis notárius Nagytiszteletű és tudományú Diószegi Sámuel uram, hosszas és terhes betegsége után, ezen hónapnak második napján munkás és hasznos életét elvégezte.* Mai napon takarítottatott el; halotti tanítást tartván felette szoboszlói predikátor és assessor Tiszteletes Németi István uram, oratiót pedig idevaló Assor. és eloqu. professor Tatai Sándor uram.“

Ez alkalommal rendeltetik meg az esperest választó szavazatok beküldése is.

* * *

1803. Nov. 28. kezdődnek Diószeginek sajátkezű bejegyzései a debreczeni papok fegyelmi jegyzőkönyvében.

1803. Jun. 30. halt meg Szikszay Gy. s ennek a helyére hivatott a belvárosba Diószegi, miután az ispotályban is szolgált egy kis ideig Deáki után, a ki 1802-ben halt meg.

Révész Imre jegyzeteiből közli

Révész Kálmán.

* A halotti anyakönyv szerint Diószegi „Német-utzából“ temettetett. Ennél'ogva aligha a most nt. Kiss Albert úr által lakott *piacz-utcai* parokhiális ház volt a D. lakása, hanem a *német-utcai*, melyben jelenleg nt. Dicsőfi úr lakik. Ez is a „részletek és apróságok“ közé számítható ugyan, de szóba hozatván: előntendő. R. K.

dühétől, — s a ki maga is az által szabadult meg, mert házában az ő személyében Vályi helyett Vajit kerestek — azt nem lehet másként magyarázni, mint ama szándék kifolyásának, hogy igyekezzék ez alkalmazása körében némileg könnyíteni az idegen hivatalnokok által lett elárasztás túrhetetlen helyzetén. S valóban sok ily hivatalnok hálaára hívó nemes tette lett a szabadulás idején nyilvánvalóvá, a kik abban az időben még életüket is kockáztatták. Épen b. e. főgondnokunk ipa volt az — közvetlen tudomásom szerint is — a ki egy halálra ítelt, a bujdosás küzdelmeiben kimerült s nála jelentkezett költőt további menekülésre utasított.

1851-ben hivataláról lemondott, egy ideig visszavonult a közpályától és a kertészkedésnek szentelte azt az időt, a mit tanulmánya, gazdálkodása s családi élete igénybe nem vett. 60 hold terjedelmű gyönyörű parkja nagyjából az ő ültetése, a melynek azt a részét, a hol ma már egy hatalmas tölgyes fejlődött, 1848-ban a pozsonyi diétára való indulása előtti napon Mándy József barátjával vetette be. Nagy gonddal gyűjtötte és tenyésztette gyümölcsösét. Mikor tehette, parkjában szeretett tartózkodni, elmélkedni, különösen annak fenyvesében, a melyet később egyik barátjának, Irányi Dánielnek gyakori ott időzése még kedvesebbé, ennek halála után még nagyobb ápolási gondjává tett. Még későbbi éveiben is örömmel fáradozott a kertalapítás munkáiban. Fiának, Árpádnak, meg-nősülésekor az ifjak részére adják át a régi lakás kész paradicsomát, s az atya a másik ház telkén még egészségének gyöngesége mellett is újat épít, pedig tudja, hogy annak lombjai alatt már nem ő fog a jelen sokféle kötelességeiről elmélkedni, tervezgetni, a jövő reményeiről gondolkodni; hiszen különben is ott volt közelben a szomszédságban a régi, a megszokott és ott voltak, ott laktak nagy boldogságban azok a szívek, a kikre a szülék a családi életnek legszebb reményeivel tekintettek, — de mégis épített, mert örült, hogy építhet a jövőnek.

Itt van helye, hogy felmutassunk egy-két vonást az ő gazdaságáról is. Míg a kertészetben újabb meg újabb kísérleteken fáradozott, addig gazdasága gyümölcsöztetésénél tartózkodott minden nagyobb újításoktól. A szorgalom, rend, pontosság, okos takarékoság jellemezték itt is; de a nagyobb újításokat, némely gépekkel való kísérletezéseket hagyta másokra, meggyőződése volt, hogy a költséges újítások nincsenek mindig arányban az elért eredménnyel. Tisztjeihez, gazdáihoz, cselédeihez szíves, jóindulatú, legszigorúbb önmagához s csak másodsorban azok iránt, a kik az ő rendelkezése szerint

tartoznak cselekedni. Erkölcsi érzete a gondos nevelés hatása alatt kifejlődött, — az istenkáromlást, részegeskedést leghűségesebb cselédjeinél sem tűrte. A munka embere lévén, takarékosagra, rendre buzdította őket; a hazugságot nem büntette azonnal radikális módon, előbb tréfás figyelmeztetéssel próbált czélt érni s ha ez nem sikerült, egyszerűen elbocsátotta a rendelete ellen cselekvőt, a rend és kötelesség ellen vétőt, — ellenben nála megöregedett cselédeit, nemes szíve indulatát követve, félfizetéssel nyugdíjazta, haláluk esetén a temetés költségeit viselte.

Vályi János egyháziassága, vallásos érzülete családján és háznépe körén kívül, első sorban saját egyházában nyilvánult s innen indult ki annak, később egyetemessé vált munkássága és hatása. A majtisi egyház mondhatni létezését is neki köszönhette; a lelkészlak telkét ő ajándékozta; templom alap növelésére éveken át ingyen adott az egyháznak földet, vetőmagot, csak a szántás-vetés s az áldás elvétele volt az egyház gondja. A 60-as évek tagosítási mozgalmaiban kedvencz tervét, hogy lelkészi fizetésre 100 holdat, a tanítóira 50-et kihasíttat, pártolás hiányában nem valósíthatta, — de az ő érdeméül tudható be, hogy lelkész részére 26 hold, tanító és egyház részére szintén annyi föld élvezete mégis biztosított.

Egyházas, puritán voltából kifolyólag nem volt kibékülve a mai nevelési rendszerrel, a családi tűzhely melegénél igyekezett családját tagjaiba, a gondjaira bizott lelkekbe becsepegtetni az egyház iránt való ragaszkodást, a kötelességérzetet, az alkut nem ismerő becsületességet, az őszinteséget.

Ez a helyes gondolkozás és puritánság, a gondolkozásban nyilvánuló eme protestáns érzület és a cselekvésben kifejezésre jutott becsületesség, nem pedig pusztán a vagyoni és családi előkelő állás nyitotta meg számára az utat az egyházmegye és egyházkerület tisztségeihez, méltóságaihoz.

29 éves korában a szatmári egyházmegye tanácsbírájává, egy év múlva — 1856-ban — segédgondnokává választott 58 szavazattal 7 ellenében s már ez évben megkezdte az egyházmegye a zsinatra készítő munkálatot, a mely 1857-ben az egyházmegye tárgyalása elé terjesztett, következő — a segédgondnok irányeszméi szerint megállapított főbb tételék alatt: 1. hogy az egyházmegye a békekötés és 1790/91. 26. t.-cz. alapjára helyezkedve követele, hogy a magyar protestáns egyház nem mint eltűrt, hanem mint törvényesen bevett egyház tekintessék; 2. az államhatalomtól el-

várja, hogy az ő törvényhozásában ne gátolassék: 3. hogy más egyházakkal viszonyos egyenjogúságot élvezhessen; 4. hogy a főfelügyeleti jog elismerése mellett tanrendszere és szervezetében ne háborgattassék; 5. hogy az egyházi és iskolai irodalom szabad legyen; 6. hogy presbyteri kormányzata az egyházi és világi elem paritásával fentmaradjon; 7. határozatképes generál konventje; 8. minden 5-ik évben zsinata lehessen és 9. kifejezte óhaját az ágost. hitv. atyafiakkal leendő egyesülés iránt is (F. Varga L. „A szatmári egyházmegye története” 81—82. lap.)

(Vége köv.)

IRODALOM.

Könyvismertetés.

A magyar stílus. Irta Kulcsár Endre. Első kötet. A kifejezés ereje. Ára 2 frt. László A. bizománya Debreczenben.

Fenti cím alatt nem rég került ki sajtó alól Kulcsár E. debreczeni gymn. tanárnak októberre hirdett stilsztikájából az első kötet. Addig is, míg a szakszerű kritika érdemileg méltatná e sok tekintetben eredeti és sajátos művet: érdemesnek találjuk felhívni rá a figyelmet annál is inkább, mennél jobban tudjuk méltányolni egyfelől azt a fáradságot, melyet egy gyakorlati tanítással is tulong-tul elfoglalt tanférfiu ilyenmü önálló kutatásra fordít; másfelől az anyagi áldozatot, melyet sajátos irodalmi viszonyaink között nem ritkán a legérdemesebb tudományos művek kiadásánál is a szerző kénytelen meghozni.

De vegyük szemügyre először is tartalmát. A három kötetre tervezett mű első része a kifejezés erejéről szólván a szemléltetés meg hangulateltetés módjait ismerteti.

A bevezetésben a szerző megjelöli irányelveit. A nyelv stílusát tartja zsinórmértéknek s ezt a szóalkotásban, szólásmód-, és közmondásban, általán a népköltészet maradványokban találja meg.

A nyelv keletkezésének vázolása után a történeti fejlődést tartván szemmel, az első szakaszban a szóképeket, mint a szemléltetés eszközeit tárgyalja. A második szakaszban a figurákat mint a hangulateltetés eszközeit az összerakó és szétválasztó beszédalakok osztálya szerint ismerteti kimerítően, köztük nem egy olyant, még pedig magyarosat ajánl figyelmünkbe, a melyet eddig magyar stilsztikában hiában keresnénk.

A harmadik szakaszban tüzetesen foglalkozik a velős beszéddel. Alapvető fejtegetéseit főelvének megfelelően mindenütt a népköltészet gyűjteményéből szegegetett példákra építi, csak ezek után szólaltatja meg a magyar s itt-ott a világirodalom nagy alakjait, valamint egy-egy tisztázatlan kérdés vitatásában a külföld jeles esztétikusait is. A kötetet bő tárgymutató és tartalomjegyzék egészíti ki.

Mint e rövidre fogott tartalomból is látható, Kulcsár stilsztikája mellőzi a régi csapást, egészen új s érdekes szempontokból fejtegeti a magyar stílusnak azon sajátosságait, melyek a kifejezésnek erőt kölcsönöznek. Tárgyalási módszerével egészen a modern philologia szintjén áll, midőn a többi philologiai disciplinák, főleg

a nyelvtan tárgyalásában a tudomány által már nálunk is elfogadott s egyedül helyesnek bizonyult nyelvtörténeti alapra épít. Egyes szók és szólásmódok valódi vagy képes értelmének nyomozásában felhatol a legrégibb nyelvtörténeti tényekig, sőt a rokon és idegen nyelvek jelenségeinek egybevetését is felhasználja, hogy kikutassa nyelvünk kifejező erejében mi az eredeti, mi gyöngült el vagy semmisült meg, avagy mi az idegenszerű vagy teljesen idegen. Hogy a nyelv kifejező erejében rejlő legcsekélyebb vagy legelrejtettebb hatásnak is nyitjára jusson s ki magyarázza: hangya szorgalommal igen sok új és jelentős példákat tár elénk mintegy rajtok szemléltetve a nyelv művészetét. Kár, hogy a példák közé néhány olyan is csuszott be, melyek a jó ízlés szempontjából kifogásolhatók (lásd 54. l. és 242 l.)

Eredetiség bélyegzi a tárgyfelosztást is, midőn az u. n. brachyológiát, melyet eddig kevés figyelemre méltattak, K. „velősbeszéd” czime alatt egészen különfejezetben tárgyalja s sikerülten fejtegeti nyelvünk sajátos mondatszerkezeteinek hatását a kifejezésbeli erő fokozására. E részlet az egész könyvnek legeredetibb s stílus tekintetében is legsikerültebb része.

Merész ujtóként lép fel K. különösen a stilsztikai műszók magyarosításában s olykor elég szerencsésen. Eléggé magyaros és kifejező, midőn a régi szóalakzat, — gondolatalakzat, — rövidség nagy szűkszávuság helyett szókép, beszédalak, velősbeszéd műszókat használja, még a töisméltés (polyptoton) felezés (tmesis) és ráértés (zeugma) is elfogadható, de alig hiszszük, hogy az egyezés (metaphora) s ennek fajait, a különös és általános egyezés vagy épen az álegyezés (abstrakció)-félét a nyelvhasználat szentesítse.

A „miért” kérdés fejtegetése nem tartozván e rövid ismertetés keretébe, még csak e könyv stílusáról van mondani valónk.

Szóról-szóra aláírjuk a mit szerző a jeles nyelv-művészekről, a remekírókról könyve 14-ik lapjain e szavakkal mond: „az is bizonyos, hogy jeles nyelv-művészeknek remekíróknak csak azokat ismerjük el, kiknél a *különködsnek* mint idegenszerűségnek mentől kevesebb jelével találkozunk”. Csodáljuk, hogy e helyes elv alkalmazásában nem oly szerencsés, mint formulázásában. Magyarosítási buzgalmában feledi az „in istium ducit culpae fuga” horatiusi szabályt s tilusát, hogy az ő szavaival éljünk, e „különköds bélyegzi”.

Helyes dolog, sőt kötelesség, hogy a tudományos író nyelve mentől magyarosabb legyen, de annak magától kell jönnie; máskülönben a magyarosságoknak akár szóban akár szólásmódokban való hajhászása, főleg pedig a provincializmusokkal való kérédes mesterkéltséget, modorosságot szóval valódi „különköds” szül s a tudományos irányban van legkevésbé helyén.

A magyarosságnak ilyen erőltetését tüntetik fel a következő példák:

36. l. az eszközök személyesítése gyakran viszonyképi *közletéssel* dívik.

51. l. a *jövevény* képek *közlető* kapcsolokban és merész *szókellésekben* bővelkednek.

59. l. melyeknek (t. i. a megszólításoknak) idegensége maig *se vásolt le*.

63. l. Ennek a magyarázata abból *feslik ki*.

79. l. Szerkezeti hiában *veszelődik* e . . . sor.

83. l. Az eredmények nem vetnek csorbát a névragok miatt sem . . .

87. l. . . . (metaphora) *velőtlen alakká aszott*.

103. l. *Nem vesz rajta csodánk*, hogy a számképek nagyon *megcsöktek* a tudós költők keze közt.

Térszüke miatt a példákban elégennyi, noha elég könnyen lehetne, még az első száz lapról is számukat szaporítani; de ennyiből is kiérzhető, hogy a könyvnek máskülönben sem egészen könyved stílusára a magyarosság e tulhajtása nem igen előnyös.

Mindent összefoglalva annyi bizonyos, hogy Kulcsár E. mint uttörő a magyar stílus sajátosságainak kutatásául érdemes munkát végez; sok tekintetben a maga lábán jár s kívánatos, hogy több helyes megfigyelése, fejtegetése és műszói a közhasználatba jussanak.

Sinka S.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

43. Adatok a jánosfalvai leány-egyház történetéhez.

Jánosfalva község fekszik Biharmegye belényesi járásában s a nagyszalontai egyházmegyében, a Fekete-Körös balpartján, Sonkolyostól egy negyed órányi távolságban. Az anyakönyvben levő feljegyzés szerint, mint azt az író mondja: „mint nagyatyáiktól hallották a lakosok, e kicsiny helység Izabella királyné fiának nevére ültetett s nevezetett János falujának vagy Jánosfalvának az 1531. évben. E helység eredetileg a Fekete-Körös jobb partja felől volt építve, de annak gyakori kiöntései miatt sokat szenvedett az ártól s midőn az 1744. évben a víz a házak fundamentumát is elmosta, az előbbi helyre többé vissza nem mentek, hanem átköltöztek a Körös jobb parti s víztől mentes oldalára.“ Volt valami privilégiuma is hajdan, papot és tanítót is tartottak tul a vizen, de a nagy ár alkalmával minden ide vonatkozó irományaik megsemmisültek. Az átköltözés után 38 évig a „n.-váradí méltóságos Feő Ispány Püspökség számára szolgáltanak 1782-ig. Ez évtől kezdve által bocsáttattak az unitus M. Püspökség directiója alá. Hogy az unitus M. Püspökségnek részére designáltatott felséges királyunktól, annak még csak 4 éve volt az 1786. évben.“

A reformáció kezdete meg nem állapítható, de az bizonyosra vehető, hogy az, Sonkolyossal együtt történhetett, mint általában a vidéken. Miután az árvíz a lakosságot anyagilag tönkre tette s kiváltságait igazolni nem tudták: több lelkész külön nem tarthatnak, hanem mint filia csatoltatott 1805-ig Feneshez; 1805-től pedig a mai napig — hasonló minőségben — Sonkolyoshoz.

Az 1805. évben, a sonkolyosi és jánosfalvai egyháztagok megegyeztek abban, hogy a sonkolyosi lelkész minden harmadik vasárnapot Jánosfalván tölti, hétköznapokon pedig kedden és pénteken reggel időz ott. Ezért neki Jánosfalva a következő díjazással szolgál: 1. 1 köblös földet megszántanak buza alá s annak minden munkáját végzik, 2. Pénz: 9 vonós frt, 3. Három öreg köből buza és tengeri, 4. 4 csije széna, 5. 5 szekér fa, 6. Temetés 1 vonós frt, 7. Keresztelés 1 rénes frt.

Tanítója, ki lévita volt, majd minden évben található; annak díjlevele a fenti évben ez: Tíz vékás föld, 14 vonós frt, minden ágytól 1/2 v. buza, 1/2 v. tengeri, 1 szekér fa. Minden háztól 1 garas coquia.

Jelenleg ezen viszonyok másként állanak, a menyenyiben a sonkolyosi lelkész, mint felügyelő lelkész, évenként csak az Urvacsorát osztta ki s ezért járandósága 20 frt. A tanítást s istentiszteleteket a tanító végzi a régi díjlevélnek nem nagyon lényeges átváltoztatása mellett.

Van iskolaháza s tornyos temploma; az előbbi 1803-ban épült, az utóbbi pedig 1847-ben lett készen. Mindkettőn meglátszik az idők viszontagsága s a lakosok szegénysége. A toronyban van két harang, melyek közül az egyik nagyobb, a másik kisebb.

Urasztali készlete: egy kenyértányér fából, egy pohár czinből és egy bortartó kanna cserépből. Van egy urasztali abrosz és 6 drb kendő, mindannyi vászonból.

Anyakönyve van 1786-tól, ez évig az adatok a fenesi egyház anyakönyvében lehetők fel.

Lelkek száma volt 1786-ban 150. 1895-ben 134 fi, 138 nő összesen 272.

Felügyelő lelkészei 1805-ig a fenesi, 1805-től napjainkig a sonkolyosi lelkészek valának.

Tanítók, illetőleg lévíták voltak: 1774. Szolnoki László; 1775. Csontos István; 1778—82. Kövér Péter; 1783—87. Pákai József; 1788—1800. Pataki Sámuel; 1801. Simon Miklós; 1802. Nagy József; 1803. Ács István; 1804—07. Ambrus Mihály; 1808—10. Kenéz Ferencz; 1811—18. Fábán János; 1819. Kurucz Mihály; 1820—21. Békési Ferencz; 1822—24. Antok János, 1825—26. Ormós József; 1827—28. Ambrus Mihály; 1829—34. Csomós József; 1835—36. Losonczi József; 1837—38. Rosi János; 1839. Derecskei Beniamin; 1856—58. Erdei Ferencz; 1859—60. Vajna Áron; 1860—71. Ács László; 1872—73. Kántor Gergely; 1875—76. Veres István; 1877—85. Ács László; 1885—1893. Széles Lajos; 1894—95. Kálmán Béla és Oláh Sándor.

Kelt Sonkolyos, 1896. ápr. 28.

Nagy Elek, ev. ref. lelkész,
úgyis, mint a jánosfalvai leányegyház
felügyelő lelkésze.

44. Az izsnyétei ev. ref. egyház vázlatos története.

Izsnyéte, vagy régibb írás szerint Isnéte, jelenleg magyarok és ruthének által lakott beregmegyei helység, és eredetét homály fedí. Nevét az orosz „Znatin“ vagy „Snjatin“ szótól lehetne leginkább származtatni, mi szent vagy égvényt jelent, jöllehet akadnak, kik a hajdani szarmata jászok e tájbéli „Iscenum“ nevű lakhelyét, mely Krisztus előtt 150 évvel létezett s melyet Ptolemaeus említ, Izsnyéteben gyanítják. Annyi bizonyos, hogy határában Traján-féle érmek s a százados fákkal borított erdőségekben régi szántások nyomai található.

A helység a 16 kilométernyire levő munkácsi vár uradalmához tartozott eleitől fogva. Így fordult elő az 1488-iki Mátyás-féle s az 1495-iki adománylevelekben; az 1530-iki adóösszeírásban is kir. birtokul említették. (Lehóczky T. Beregvármegye monographiája.)

Erdők által rejtve és csaknem minden oldalról tavakkal körvezeve, nyugalmas lakhely lehetett Izsnyéte a régi mozgalmas időkben, mit bizonyít az is, hogy Dálnoki Székely Antalnak, Izabella királyné főemberének jobbágysai a nyírségből elfutván, itt rejtőztek el 1556 táján. Azonban a hazánkat ért sok idegen pusztítás olykor-olykor ide is kiterjedt; bizonyos ugyanis, hogy a tatárok 1566-ban itt is pusztítottak s hogy az 1657. évi lengyel betörés sulyát itt is érezték.

Leszámítva e nagyobb csapásokat, századról-századra megmaradt itt a jobbágy nép egyszerű faházaiban, melyeket ha szinte felégettek is, a dús erdőkből újra meg újra felépíték azokat; e kedvező helyzet folytán más falvak lakosai is költöztek ide, így például Munkács-Ujfaluból, honnan 1711-ben négy ref. vallású kurucz-

család ide jöven, az elpusztult m.-ujfalui ref. egyház klenodiumait is magával hozta, melyek ma is megvannak.

Hogy itt a népesség már a XVI-ik században túlnyomóan magyar volt, ezt a nyírből ide menekült jobbágyok letelepedése eléggé megmagyarázza, kiket Székely Antal hiába várt vissza, s bár Beregvármegyétől 1569-ben segítséget kért azok visszaűzésére, ezen eljárás sikerre nem vezetett. Ettől fogva itt a magyarság túlnyomó lett s közel esvén Kálmáncsehi Sánta Márton reformátori működésének főbb pontjaihoz, Munkács és Beregszászhoz, korán elfogadta a reformációt. Annyi bizonyos, hogy 1595-ben már anyaegyház volt itt, hozzá tartozván még a kerepeczi, nagy- és kis-gúti leányegyházak is, melyek közül az első ma nem létezik, a két utóbbi pedig 1645-ben egyesülten anyaegyházzá lett. (E. m. levéltár.)

Mondhatni, hogy ha valahol hazánkban, úgy itt Beregmegyében, leszámítva némi üldözést, általában békés időköt élveztek a ref. vallás hívei kezdettől fogva, minek főoka abban rejlett, hogy közel Magyarország határához, rengeteg erdők közepette, vagy folyók, tavak, mocsárok miatt, a csak nehezen közelíthető helységekhez nem igen nyulhatott el az üldözés keze. Aztán meg a megye főurai, nemesei — mint általában az országban mindenütt — itt is a protestáns hitre térvén, ezt oldalról sem fenyegette veszély hitünk sorsosait, sőt éppen ők erősítették meg itt a reformációt annyira, hogy a magyar elem, leszámítva a néhány ezerből álló s többnyire csak a városokban található róm. katolikusokat, mind a mai napig a ref. vallás híve mindenütt a megyében.

A reformáció zászlóvivői közé számítandók e területen a XVI-dik században először is a deregnyői Daróczy-család, mely a megyének főispánokat s a ref. egyháznak patronusokat adott, — továbbá a Lónyay-, Bay-, Gulácsy-családok, melyek egyházunk örömeire ma is virágoznak és főleg a nagyemlékű Magochy-család, melyből a híres Magochy Gáspár 1574—1588-ig Beregmegye főispáni tisztét viselte, mint szinte utódai közül Magochy András és Ferencz, az előbbi 1584—1586-ig, az utóbbi 1599-től 1611-ig. Fájdalom, Ferenczben hihalt a nagynevű család, melynek ő utolsó férfinakja volt s a beregszászi templom kriptájába temettetett el. (Beregm. levéltár.) A Lorántffy- és Rákóczy-családok áldott keze sokkal ismeretesebb, hogysen őket ismertetnem kellene, később azonban erre is rátérek.

Ily kedvező helyzet folytán s főleg a Kálmáncsehi hathatós működése következtében 1551-től 1571-ig Beregmegyében a reformáció teljesen megerősödött, oly teljesen, hogy valamennyi magyar község az új hitet vallotta s Kálmáncsehi mint esperes igazgatta azokat, előbb mint munkácsi, utóbb mint beregszászi pap. A konszolidált viszonyok mellett bizonyít azon körülmény, hogy Kálmáncsehitől kezdve birjuk évről évre a beregi esperesek teljes névsorát.

A mi már az Izsnyétei ref. egyházat illeti, a XVI-ik századból semmi reá vonatkozó feljegyzés vagy okmányt felmutatni nem tudok; a legrégebb adat reá nézve az 1610-ik évről szól, mely szerint Izsnyétén mint anyaegyházban, a hozzá tartozó kerepeczi leányegyház egyházközségei, az akkori esperes és a vele jött lelkészek által canonica visitatio alkalmával összeírtattak. A beregi egyházmegye levéltárában található összeírási okmányon ez áll: „nobis presentibus: *Daniele Kolosi* seniore ecclesiastico, Ministro ecclesiae Beregszász. *Martino Redmeczzi*, *Stephano Némethy*, Pastore Isnetiensi, *Johanne Beregszászino*, servo Christi Derczeniensi. d. 19. Jan. 1610.

Az izsnyétei egyház ez időszertinti lelkésze tehát Némethi István volt s a visitáló Kolosy Dániel már akkor 7-ik esperese a traktusnak. Sajnos, hogy Izsnyéte lelkészeiről Némethy után több mint egy századig semmi feljegyzés nem található, minek oka leginkább abban keresendő, hogy Báthory Zsófia 1666-tól 1680-ig több Munkács környéki egyházak papjait, így az izsnyétei is elűzvén, az egyház okmányai, iratai elkallódtak.

A mi Némethy Istvánt illeti, 1630-ban még mint izsnyétei pap említetik. Ezen időben a munkácsi uradalom már a Rákóczy-ház birtokában levén, uralma alatt békésen fejlődött az izsnyétei eklézsia, sőt meg is erősödött annyira, hogy amaz 1638-ban két harangot öntetett, melyek ma is hívogatják a híveket Isten házába. A harangokon, melyek közül a nagyobb körülbelül 130, a kisebb 70 kgram, ily felirat olvasható: „Georg Wierd in Eperies Goss. Mich. Anno MDCXXXVIII“, miből világos, hogy azok Eperjesen öntettek, de hogy ki költségén, erről semmi adat fenn nem maradt.

Ha semmi egyéb bizonyíték nem volna is a kálvinizmusnak itteni térfoglalásáról, ezen harangok 258 évi zengése hathatósan bizonyítja, hogy itt egy korán, még 1600 előtt megalakult és megerősödött egyházzal van dolgunk, mely leányegyházaival elég tekintélyes volt s századokon át virágzott.

Szentimrey József,
ref. lelkész.

(Vége köv.)

Egyházkerületi közgyűlés.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűléséről lapunk legutóbbi számában közölt tudósításunk kiegészítésül még az alábbiakban óhajtunk t. olvasóinknak számot adni, szoritkozva csupán a legfontosabb tárgyak megemlézésére.

Mindenekelőtt a segélyezésekről adunk hirt, a mint következik.

A *segélyegylettől* a következő egyházak nyertek segélyt:

Alsó-szabolcsi e. m.: Nagy-Falu 50 frt, Nyir-Acsád 50 frt.

Békés-bánati e. m.: Pancsova 100 frt, Temesvár 100 frt, Szkulya 50 frt, Valkány 50 frt.

Beregi e. m.: Bilke 250 frt, Macsola 50 frt, Uj-Dávidháza 50 frt, B.-Surány 50 frt.

Bihari e. m.: K.-N.-Rév 50 frt, Fugyi 50 frt, F.-Vásárhely 50 frt.

Érmelléki e. m.: Ér-Olaszi 50 frt, Apát-Keresztur 50 frt, Poklostelek 50 frt, Monos-Petri 50 frt, Ér-Adony 50 frt.

Felső-szabolcsi e. m.: Petneháza 50 frt, Gelse 50 frt, Döghe 50 frt, Sényő 50 frt, Székely 50 frt.

Heves-n.-kunsági e. m.: Rákóczi 50 frt, Tisza-Inoka 50 frt.

Máram-ugocsi e. m.: Bábony 50 frt, N.-Bocskó 50 frt, T.-Ujlak 50 frt, T.-Ujhely 50 frt.

Nagy-bányai egyh. m.: Erdőd 50 frt, Patóháza 50 frt, Szamos-Kóród 50 frt, Méhtelek 50 frt, Sárkőz 50 frt.

N.-károlyi e. m.: Csomaköz 50 frt, Iriny 50 frt, Kaplony 50 frt, Papos 50 frt, Szaniszló 50 frt.

Nagy-szalontai e. m.: Vadász 50 frt, Gyanta 50 frt. Szatmári e. m.: Dara 50 frt, Jánk 50 frt, N.-Gécz 50 forint, Géberjén 50 forint, Rápolt 50 frt, Zsarolyán 50 frt.

47 egyház, összesen 2650 frt.

Az esperesi kar javaslata alapján a rendkívüli államsegélyből a következő folyamodók részesítettek 24—24 frtnyi segélyezésben:

I. Békés-bánati egyházmegyéből: Páncsovai egyházközség, Soós Zsigmond volt kovácsházi tanító.

II. Beregi egyházmegyéből: Darcsi Miklós borzsovai, Janka Gyula barkaszói, Jászter József m.-jánosii, Juhász Kálmán csonka-papii, Kölcsei Zsigmond birkei, Kulcsár János bótrágyi, ifj. Lánczy József halábori, Peterdi Pál bereg-surányi, Sütő Miklós kajdanói lelkészek.

III. Bihari egyházmegyéből: Ács Endre m.-kakucsi, Doma Gyula fugyii, Józsa Gábor pósalaki, Nánási Imre m.-telki lelkészek; Császár Károly paptamási tanító.

IV. Ermelléki e. megyéből: Bán Sándor sz.-jőbi, Jakab József ér-adonyi, K. Szabó József alsó-ábrányi lelkészek; Kágyi József ér-olaszi, Nagy József bihar-félegyházai, Szatmári János monospetrii, Vida Ferencz ér-adonyi tanítók.

V. Felső-szabolcsi egyházmegyéből: Bakos Kálmán karászi, Bakos Pál szakolyai, Borcsa Endre piricsei, Csatáry Zsigmond sényői, Erdélyi Imre ramocsaházai, Görömbei István kenézi, Hideg József tornyos-pálcza, Márton Gyula mihálydii, Nagy Kálmán lövő-petri, Nagy Lajos encsencsi, Nemes István petneházai, Nemes Menyhért székelyi, Szabó Aladár apagyai, Szentpétery István mogyorósi, Tóth István ibronyi lelkészek; Balogh Imre apagyai, Batta István lövő-petrii, Kacsari Lajos vas-megyeri, Kozsár Ferencz rohodi, Szántó Gyula bákai, Nagy Endre karászi, Nyitray Péter nyugalm., Rác Barnabás sényői, Szentpétery István laskodi tanítók.

VI. M.-ugocsa egyházmegyéből: Sárkány Lajos fekete-andói, Szép Ferencz tiszta-ujhelyi lelkészek; Borbély Sándor tiszta-ujlaki, Orosz Vincze hoszszumezői tanítók.

VII. Nagy-bányai egyh. megyéből: Gál Péter sárközi, Sárközi Ignác rozsályi, Tóth Dániel nagy-kolcsi lelkészek; Molnár Zsigmond szamos-körödi, Szabó József dobrács-apátii, Szalkay József kőszeg-remetei tanítók.

VIII. Nagy-károlyi egyházmegyéből: Kéry Pál paposi, Nagy Károly dengelegi, Szabó Károly fábianházai, Szabó Menyhért kaplonyi, Turóczi Gyula parasznyai, Veres Imre irinyi, Vityi Bertalan berei lelkészek; Jankó Viktor szaniszlói, Juhász Eiek fábianházai, Kocsár Imre gebei, Nemet Sándor mérki, Szikszay Albert bőrvélyi, Szőke Sándor kis-majtényi tanítók.

IX. Szatmári egyh. megyéből: Jakab Antal penyigei, Kazay Gyula gyügyei, Pásztor Lajos angyalosi, Szabó Sándor hermánszegi lelkészek; Bernáth Károly atyai, Cséke Sándor kis-ari, Dudás Dániel szamos-becsi, Erdélyi Gusztáv keér-semjéni, Hajdu Sándor nagy-ari, Melegh Károly kőmörői, Váczy István zsarolyáni, Vágó József majtisi, Varga József jánki tanítók.

A közgyűlés harmadik napján az ülés megnyitása után egy szép jelenet folyt le az elnöki emelvényen, melyhez a gyűlés összes tagjai is őszinte résztvevők gyanánt csatlakoztak. Degenfeld gróf főgondnok ugyanis felemelkedvén elnöki székéből, meleg szavakkal üdvözölte elnöktársát, Kiss Aron püspököt, a ki e napon töltötte be életének 81-ik évét; biztosította az érdemes főpapot mindnyájunk szeretete és tiszteletéről s neki magas életkorában is testi és lelki erőt és egészséget kívánt. Az üdvözlő szavakat zajos éljenzés követte, mire az ősz püspök mélyen megindulva mondott a jóakaratu figyelemért köszönetét.

A kollegiumi pénztárnak ujonnan készült s a gazdasági tanács által elfogadott és felterjesztett kezelési

szabályzata került, bizottsági vélemény alapján, tárgyalás alá. A javaslat részletes tárgyalás után csekély módosítással elfogadtatván, kilátás van arra, hogy végrehalására biztosabb és helyesebb alapokra leendő fektetve a főiskola pénztári és számviteli rendszere, a melybe az ügyész teendői is beillesztve s ott határozottabban körvonalozva vannak. A szabályzat a szakszerűség szempontjából többrendbeli alapos kifogás alá eshetnék ugyan, de minthogy a főiskola tényleges viszonyaihoz alkalmazkodik s általában véve kétségtelen haladást jelez, megnyugvással fogadjuk.

A pénztárnok kvalifikációjára nézve a könyvvezetésben való jártasság bizonyítvánnyal való igazolása kívántatik meg, közelebbi meghatározás nélkül. Nézetünk szerint az államszámvitelani képzettség lett volna kimondandó, a mint azt az elnökség nagyon helyesen proponálta is; mert egészen téves egyik világi tanácsbíró azon véleménye, hogy itt első sorban inkább kereskedelmi akad. számviteli jártasság a megfelelő.

A szabályzat elfogadása után kimondatott a kollegiumi és egyházkerületi ügyészi állás betöltése, melyre a szavazás megejtetvén, a mint már közöltük, Márk Endre helybeli ügyvéd választott meg. Az első szavazás alkalmával Márk Endre 27, Szinay Gyula 15, Nagy Ferencz 7, dr. Nagy Lajos 3, dr. Kola János 3, dr. Medve Kálmán 1, Szilágyi Imre 1 szavazatot nyertek. A második szavazásnál Márk 41, Szinay 16 szavazatot nyert.

A főiskolai gazdasági tanács jegyzőkönyveiben foglalt fontosabb intézkedések kerültek aztán tárgyalás alá a felülvizsgáló küldöttség jelentései alapján.

Visszatérve az egyházkerületi költségvetésre, mely még a megelőző napon tárgyalatott le az e végből kiküldött bizottság jelentése alapján, megemlítjük, hogy a közigazgatási pénztár 3. kiadási tétele alatt a napdíjak s más költségek czimén felvett 3500 frt 4000 frtra emeltetett. Ugyanazon pénztárból a püspöki hivatal jövedelmének az egyházpólitikai törvények életbe léptetésével, a házassági felmentvények díjának elmaradása folytán beállott csökkenéséért, kárpottásul évi ezer frt folyóvá tételét az 1897-ik évtől kezdve. Ugyanazon pénztár 13. kiadási tétele alatt a megszüntetett zsinati pénztár egészen leírásba hozott 3642 frt 11 kr. adósságának $\frac{1}{3}$ része vagyis 1214 frt 4 kr. vétetett fel az 1897-ik évi költségvetésbe, a fenmaradó rész pedig a következő két év terhélül hagyatott fenn. Az anyakönyv és anyakönyvi kivonati iverk árú előirányzandó összeg 400 frtban állapított meg. Az elemi iskolai kézikönyvek pénztáránál a főisk. tápintézet részére 500 frt évjáradék, írói tiszteletdíjak czimén 1000 frt, könyvkötői költségek czimén 3000 frt vétetett fel. A csekélyebb fizetésű lelkészek javadalmazására szolgáló alap fedezetébe a takarékpénztárban lévő tőkéhez a folyó évben nyert 2953 frt 85 kr. rendkívüli államsegélynek és kamatjának felvétele jóváhagyatott. A beregi egyházmegye azon indítványa, hogy az egyházkerületi jegyzőkönyvek tárgymutatói ingyen adassanak, figyelembe vehetőnek, a pénztár jelentékeny terhei miatt, nem találtatott. A közgyűlésen kimondatott, hogy különben is csak 10 év múlva kerül elő még e kérdés; akkor a körülmények szerint lehet intézkedni.

A temesvári egyház szükségei fedezésére 100 frt a közigazgatási, 100 frt az elemi iskolai kézikönyvek pénztárából az 1897-ik évben segély gyanánt kiadatik. A főiskolai gazdasági tanács felhivatott, hogy a jelenleg 4% kamatot hozó pénztárat betétek után, esetleg a jobbhitelű vidéki pénztárak igénybevitelével is igyekezzék magasabb kamatot kieszközölni. Végül az esperesi kar

felhivatott, hogy a csekélyebb fizetésű lelkészek javadalmazására szolgáló alapból történő segélyosztásra vonatkozólag esetről-esetre a rendkívüli államsegélytől elkülönítve tegye meg javaslatát. Mindezekre nézve a közgyűlés a bizottság javaslatait magáévá tette.

Mint egyik fontosabb ügyet említjük meg az *Andaházy-Szilágyi-intézet* ügyét, a melynek megvizsgálására, mivel igen sok panaszra adott alkalmat, már előbb egy bizottság küldetett ki. Ez intézet köztudomás szerint az alapítókkal rokon és más nemes tanuló ifjak ellátására van alapítva s egy gondnok vezetése alatt, a kit a városi bizottság választ (jelenleg Vértessy István városi főjegyző), továbbá a püspök és a legidősebb ref. lelkész felügyelete alatt, a főisk. theol. ifjak közül választott egy ifjú, mint intézeti nevelő alkalmazása mellett szolgál 10—12 ifjúnak elhelyezésére, a kik a kollégiumban tanulnak. A bizottság azt javasolta, hogy egy tanár bizassék meg a felügyelettel, a ki köteles legyen naponként legalább egy órát az intézetben tölteni, a nevelőt utasítani, ellenőrizni stb., 300 forint évi díjazás mellett. Világi férfaink közül többen szólottak a kérdéshez, s különös érdeklődést tanúsítottak az intézet iránt, a melyről annak az általános véleménynek adtak kifejezést, hogy igen elhanyagolt állapotban van s így céljának nem felelhet meg. *Uray Imre* a bizottság által ajánlott módot a helyzet javítására nem tartja alkalmasnak, hanem egy képesített és családos tanár bentlakása által vélné az intézetben a kellő felügyeletet és erkölcsi s tanulmányi érdekeket biztosíthatóknak. Ugyanilyen értelemben szólott *Nadányi Miklós*; *Dóczi* igazgató kifejti, hogy a tanárkarnak nincs az intézetre semmi befolyása, a miért a viszonyokat alig áll módjában javítani; ő is az előbbieket által ajánlott módot tartaná célravezetőnek, de a mennyiben az nem kivihető, — ajánlja a bizottság javaslatát. *Kiss Albert* a nehézségeket fejtegeti, a melyek a végrendeletből származnak. Végre *Tisza Kálmán*, *Kallós Tivadar* és *Lengyel Imre* felszólalásaik után a bizottság javaslatát egy évre elfogadták s a küldöttséget megbízták, hogy azután tegyen jelentést s a gondnok számadásait is vizsgálja meg.

Elénk vita fejlődött ki a kollégium gazdasági tanácsának előterjesztései és az arra vonatkozó küldöttségi javaslatok tárgyalása közben azon kérdés felett, hogy minő főiskolai alapok azok, a melyek a tervezett, de még soha határozottan nem körvonalozott filozófiai fakultás, esetleg egyetem céljaira fel nem használhatók azok közül, a melyek előzetesen, tüzetesebb mérlegelés nélkül és kellő előkészítés kikerülésével ilyenek gyanánt voltak feltüntetve. A gazdasági tanács, egy e végből kiküldött bizottság jelentése folytán ez alapok közül többeket olyanok gyanánt jelölt ki, melyek ily módon fel nem használhatók. Ezzel szemben *Kiss Albert* foglalt állást, a jelentés tárgyalását a jövő gyűlésre óhajtván halasztani, újabb előterjesztés alapján. *György E.* indítványára végül egy újabb megfelelő javaslat készítésével bízott meg a főiskola anyagi és szellemi ügyeinek megvizsgálásával megbízott küldöttség, egyértőleg a gazd. tanácssal.

Még egy kérdés okozott élénkebb vitát s nagyobb mozgalmasságot a különben csendes és higgadtan folyó tanácskozások rendjén; t. i. a tiszántúli középiskolai felügyelő nyugdíjjogosultságának biztosítása. Ismeretes dolog, hogy egy küldöttség javaslata alapján az egyházkerület a debreczeni főiskola tanári nyugdíjintézet alapjának terhére kívánta a felügyelő nyugdíjigényének biztosítását háritani, s ez értelemben hozott határozatának végrehajtása céljából felhívta a főisk.

tanárkari, hogy a nyugdíjintézet alapszabályok megfelelő módosítása iránt tegyen javaslatot. Hiába fejtette ki a tanárkar, mint nyugdíjintézet közgyűlés, hogy e határozat az alapszabályokkal, az intézet rendeltetésével egyenes ellentétben áll. Az alapszabályok változtatása iránt javaslatot nem tehetett a tanárkar, mert az legjobb meggyőződésével s a szabályok világos rendelkezésével ellentétben áll, s illetően megbontása az intézetnek végzetes következményeket vonhatna maga után. Ajánlotta azonban, hogy ha megbizatik a kerület által, a legnagyobb készséggel fog javaslatot kidolgozni a felügyelő nyugdíjának biztosítása iránt. A tanárkar előterjesztését már előzőleg közöltük lapunkban, a szükséges felvilágosító magyarázattal, épen azért, hogy az mindenki által megértetvén, ne találhasson helyet az a feltevés, mintha a főisk. tanárkar az egyházkerület intézkedéseinek végrehajtását akadályozni akarná. Sajnálattal kellett mégis tapasztalnunk, hogy némelyek ettől a felfogástól épen nem idegenkedtek, sőt ennek világosan kifejezést is adtak. Egyik világi tanácsbíró, a ki főiskolai tanárkarunk iránt különben nem most első ízben tanúsít bizonyos kicsinylő ridegséget, már odáig ragadtatta magát, hogy éreztetni kívánta volna a főtiszt. egyházkerület hatalmát a renitensnek feltüntetett tanárkarral szemben, feledvén azt, hogy a lelkiismereti szabadság bajnokához alig volna méltó lelkiismereti kényszer alkalmazása; pedig épen ilyen kényszer alkalmazását kívánja az, a ki a tanárkart a kérdéses alapszabályok módosítása iránt előterjesztésre akarja bírni, akkor, midőn ez a módosítás a tanárkar közmeggyőződése szerint jogilag lehetetlen és az intézet vitalis érdekeibe ütköző s midőn az alapszabályok módosítása csakis a tanári kar, mint közgyűlés kezdeményezésére történhetik, tehát a felelősség is egészben reá hárulna vissza. Nagy megelégedéssel konstatáljuk, hogy többeknek, különösen *Sass Béla* akad. és *Dóczi Imre* gymn. igazgatóknak, *Szell Kálmán* esperesnek stb. felszólalása után a közgyűlés nagy többségének bölcsesége megtalálta a helyes utat a kérdés megnyugtató megoldására, felhíván a főisk. tanárkart, hogy ajánlkozása szerint készítsen alkalmas javaslatot a felügyelői nyugdíj biztosítása iránt.

Ez ügynél nem hallgathatjuk el még azon felvilágosító észrevételünket, hogy nagyon tévesen itélné meg azt a kérdést és a viszonyokat, a ki azt gondolná, hogy a főisk. tanárkar magatartásának magyarázatát csak a legkisebb mértékben is a középiskolai felügyelő személye iránt való idegenkedésben kell keresni. Jóó István felügyelő úr új, magasabb állásában is azon kollegiális és szívélyes kötelékben maradt, a mely őt a főisk. tanárkarral hosszas tanári pályáján összefűzte, s ennek a köteléknek gyengítésére szolgálható semmiféle ok és körülmény egyik részről sem fordult elő, a mit eléggé bizonyít már azon tény is, hogy a főisk. tanárkar ismételtén kifejezést adott azon felfogásának hogy a felügyelő nyugdíjigényét multhatatlanul biztosítani kell, sőt a mint épen érintettük, maga ajánlkozott e tekintetben a szükséges javaslat kidolgozására. Teljeséggel nem személyről, hanem egy igen fontos elv megmentéséről volt ez ügyben szó.

A hevesnagykunsági egyházkerületi közgyűléshez felkérésére az egyházkerületi közgyűléshez folyamodik azért, hogy azon önkormányzati jogainkat sértő eljárásnak, miszerint az állam közigazgatási és közoktatási közegei gyakran felettes egyházi hatóságaink elkerülésével közvetlenül küldik megkereséseiket iskolaszékeinkhez, az által is sziveskedjék elejét venni, hogy a püspök úr az egyházkerulettől nyerendő felhatalmazás

alapján keresse meg az illető tanfelügyelőségeket, hogy az állami törvények által tiszteletben tartott önkormányzati jogainkat megkereséseik alkalmával is kellő figyelemre méltassák. A közgyűlés ily értelemben határozott.

Érdekes vitára adott alkalmat a mező-turi egyháztanácsnak a heves-nagykunsági egyházmegye egyik határozata ellen beadott felebbezése. Az egyháztanács egy felmerült eset alkalmából hozott határozatával az egyházi jegyzőnek fegyelmi vizsgálat terhe alatt megtiltotta, hogy bármely határozatot, hacsak annak kiadása a végzésben elrendelve nincsen, bárki számára az elnökség tudta nélkül kiadjon. Az egyházmegye felebbezés folytán az egyháztanácsnak törvénytelen és a felelősség ellenőrzése szempontjából végzetes határozatát megsemmisíti s az egyháztanácsot ez egyhm. végzés fogyanatosítására utasítja. Az egyháztanács e határozatot a kerülethez felebbezte, főleg azzal indokolva álláspontját, hogy az 1868:58. t.-cz., mely a törvénykezési rendtartásról szól, 188. §-ában világosan úgy intézkedik, hogy egyik fél sem tartozik olyan okiratot közölni, melyet maga használni nem kíván. Kéri azért az egyhm. határozat megsemmisítését s annak kimondását, hogy az egyháztanács határozatok s általában az összes okmányok csak azok részére adandók ki, a kiknek részére kiadásuk elhatározott. Az egyházkerületi közgyűlés többek hozzászólása után az egyházmegye határozatát hagyta helyben azon módosítással, hogy az egyháztanács egyes esetekben valamely határozat kiadását eltilthatja, de ezt azon határozatában kimondani tartozik, s e tilalom ellen az érdekeltek aztán felebbezhetnek.

Nem csekély jelentőségű tárgy volt ugyancsak a heves-nagykunsági egyházmegyének a kebelbeli lelkészi értekezlet felkérésére hozott azon határozata, hogy a stóla-megváltásnál szerzett szomorú tapasztalatok folytán is, a mely tapasztalatok azt világosan mutatják, hogy mily bénítólag folynak be az egyházközségi gyűlések tagjai egyházunk kormányzatába, — kéressék fel az egyházkerületi közgyűlés az egyh. törv. 19. §-ában foglalt jogánál fogva oly szabályrendelet alkotására, hogy az egyházközségi közgyűlés a 2000 lelket nem számláló egyházakban is képvisleti alapon szerveztessék; s továbbá, hogy az egyháztanácsok oda utasítsanak, hogy az egyházközségi elbírálás alá tartozó minden ügyet, még ha az elvetné is, terjeszszék fel az e. m. közgyűléshez végleges döntés végett. A kerület a 2000 lelekszámon alul lévő községekben is képvisleti alapon szervezendő egyházközs. közgyűlésre nézve, a bihari egyházmegye ugyanezen tárgyra irányozott indítványa folytán bevárja a többi egyházmegye nyilatkozatát is a tavaszi közgyűlésre s akkor határoz. Az utóbbi kérdésre nézve pedig kimondotta, hogy miután a törvény 18. és 253. §-ai e tekintetben határozottan intézkednek, újabb intézkedés szüksége nem forog fenn.

A dévaványai egyháznak 9 tanítói állás részére szükséges korpótlék kieszközlése iránt az 1893: 26. t.-cz. alapján a miniszterhez intézendő segélykérvényét az egyházmegye felterjesztése alapján az egyházkerületi közgyűlés is teljesítésre ajánlja.

Jelentékenyebb tárgya volt még a közgyűlésnek a középiskolai felügyelő, Joó István jelentése a kebelbeli összes gymnasiumok- és felsőbb leányiskolákról s a tanügyi bizottságnak azokra vonatkozó javaslatai, a melyeket lapunkban már előbb ismertettünk. A közgyűlés legnagyobb részben a tanügyi bizottság javaslatai szerint határozott.

A gyűlés *negyedik napján* történt többek között az ujonnan választott Márk Endre egyházker. és kollég.

ügyész felesketése is, mely alkalommal az új ügyész meleg hangon mondott köszönetet megválasztatásáért s igérte, hogy a bizalmat buzó és lelkiismeretes munkával igyekezik majd kiérdemelni.

Az összes felebbezett s megerősítés végett felterjesztett ügyek szombaton délután, késő estig foglalkoztatták azon keveseket, a kiket a buzótság és kötelesség még visszatartott a távozástól. Ezek között nagyobb figyelmet a nagybecskereki ismeretes földvétel ébresztett. A közgyűlés a szerződést jóváhagyta, az egyházmegye intézkedéseit megnyugvással vette tudomásul s e kényes és bonyodalmas ügy szerencsés megoldása körül különös buzóalmat és körültekintést tanusított Szabó János esperes, Széll Ákos és Bernáth Géza tanácsbíráknak s Fekete Gyula lelkésznek elismerését nyilvánította. Kívánatos, hogy többé ilyen dolog elő ne forduljon.

A tanítóképezdei igazgató s a debreczeni jogakadémiai dékán, illetőleg tanárkar előterjesztései az utolsó pillanatokban kerültek elő. Az utóbbi feltüntetvén azt a nagyarányu fejlődést, a melyet a jogakadémia felmutat, midőn ma a hallgatók száma 240; s kiemelve, hogy minő fontos politikai missiót is teljesít, a mellett hogy felekezeti érdekeinknek szolgál, — az által mert most is 30 idegen ajku hallgatója van: többek között elodázhatlan követelmény gyanánt állítja fel az akad. tanári fizetések rendezését, minthogy elmaradásunk az országos mértéktől e tekintetben annyira szembetűnő, hogy bizonyára a leghátrányosabban hat vissza az akadémia színvonalára. (Körülbelől 1000 frttal nagyobb a javadalmazás a váradi s a többi kir. akademiáknál, holott nálunk sokkal nagyobb a teher, s a mellett még egyetemről is szeretünk beszélni.) A tanügyi bizottság Széll Kálmán és Mitrovics Gyula felszólalásaira a legmelegebben karolta fel az ügyet, kapcsolatban a főiskolai összes tanárkarok fizetési ügyével, s ajánlotta a sürgős előkészítést és intézkedést. A kerületi gyűlés a kívánalmat indokoltnak ismerte el, a minek különösen Ármós Bálint, világi tanácsbírói karunknak e tisztas veterán tagja, adott kifejezést s elhatározta miszerint az ügy adassék ki az anyagi és szellemi ügyek átvizsgálásával megbízott küldöttségnek, hogy ez a gazdasági tanácsal együtt találjon módot a fizetések korszerű rendezésére. Sajnálattal tapasztaltuk ez alkalommal is, hogy György Endre tanácsbíró szükségesnek látta megtenni a kísérletet az iránt, hogy a kérdést a napirendről leszorítsa, olyan sajátos taktikával, a melyről e helyen nem szólhatunk bővebben. Csak annyit jegyzünk meg, hogy ilyen kényesebb tarmeszű kérdésekben, a hol az illető tanárok személye és egyéni érdeke is nagyon előtérbe áll (különösen ha alantosság nézőpontból tekintjük a kérdést) s épen e miatt bizonyos erkölcsi áldozatba kerül a dolognak egyszerű szöbáhozatala is: semmiféle érdeknek nem tenné jó szolgálatot az, a ki a dolognak ezt az érzékeny oldalát semmibe sem véve, merev vissza-utasító magatartása által azt a szükséges buzóalmat rendítené meg, a melylyel a tanároknak mint alárendelt munkásoknak az egyházkerület, mint felsőbbség s egyuttal atyai indulatu patronus irányában mindenkor viseltetniök kell.

Ez az első gyűlés is örömmel győzött meg mindenkit arról, hogy az új főgondnokban az elnöki széken is egy egészen rátermett, nagy gyakorlottságot tanusító, éles megfigyelő és distingváló képességgel megáldott s kerületünk viszonyait a legalaposabban ismerő férfit nyertünk.

Kísérje áldás buzó férfaink munkálkodását!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gróf Degenfeld József**, egyházker. főgondnok a debreczeni egyháznál viselt presbiteri tisztségéről lemondott.

— **Kormányképviselő debreczeni főiskolánkból.** A rimaszombati egyesült protestáns főgymnasiunban jövő december hó 9-én tartandó pót- és javító érettségi vizsgálatra a tanügyi kormány képviselőjében *Csiky Lajos*, debreczeni főiskolánk theologiai akadémiájának dékánja küldetett ki.

— **Főiskolai tanuló ifjúságunk** szépirodalmi önképzőkörre az enekkar közreműködésével 30 kros belépti díj mellett kellemes szórakozást szerzett november 25-én a díszteremben tartott produkezióival a nagy számmal egybesereglett s nagyrészt nőkből álló közönségnek. Volt komoly és víg szavalás, az önképzőkör legújabb tagjai verseinek felolvasása, czimbalom és tilinkó. Az önképzőkör az 50 frt körül járó esti bevételt lapjának nyomtatásban való kiadására szándékozik fordítani. Elismeréssel kell kiemelnünk ifjaink ügyes viselkedését, sikerült előadásait, melyek némelyikét a közönség megisméltette. Nem találjuk azonban a dísztermet eléggé megfelelőnek az ily előadások színterület. A szavalás s a zenei produkeziók hatása érezhetőbb volna, ha a szereplő és a közönség között valamivel nagyobb distanczia volna; az enekkar részére pedig épen kedvezőtlen a karzat, s ezzel az alkalommal is éreznünk (a közönségen pedig tapasztalunk) kellett, hogy a kedvezőtlen akusztika miatt a hatalmas és teljesen sikerült énekari előadások nem érvényesülhettek érdemökhöz képest. Azt hisszük, hogy az énekerem is képes akkora közönséget befogadni, mint a mennyire belépti díj mellett, tapasztalatok szerint, az önképzőkör számíthat. Arról pedig tudomásunk van, hogy az énekerem kifestése, izléses berendezése, allandó ülőhelyekkel való felszerelése érdekében bizonyos mozgalom indult volt. Meg lehetne tehát itt is kísérteni a dolgot. Különböen ajánljuk ifjaink nemes buzgalomú törekvését közönségünk szíves pártolásába.

— **Nyilvános elismerés.** A következő sorokat vettük: „Tekintetes Szerkesztő úr! Szívesen kérem, méltóztatassék az alábbi sorokat becses lapjában közzé tenni. Jól esik lelkemnek, ha nyilvánosságra hozhatom azon áldozat készséget, melyet nagyságos *Tabajdi Sándor* kir. ítélőtáblai bíró úr, templomunk 100 éves fennállása s a *Tabajdi* név megörökítése céljából egyházunkkal tett. Ugyanis, egyházunk régi, sok helyen már romlásnak indult templomát és tornyát ez évben, a lakosok megadoztatása nélkül, több éveken át összetakarított fillereiből 1520 frt költséggel rendbe hozta s leiki örömmel újra használatba vette. Hogy örömmünk nagyobb legyen, nagyságos *Tabajdi Sándor* kir. ítélőtáblai bíró úr egy ezüst keresztelési kannát „A n.-zerindi ev. ref. egyháznak emlékül készíttette nagyságos *Tabajdi Sándor* kir. ítélőtáblai bíró 1896. okt. 31.” felirattal, hozzávaló ezüst tállal és egy selyem peluch arany rojtú „Keresztelkedjete meg” díszes hímzésű kanna-takaróval ajándékozta meg, ezzel akarván a *Tabajdi* nevet megörökíteni N.-Zerinden, mely család nem soká egy század óta él itt. Hogy mily leiki öröm hatotta át a presbiterium tagjai szívét, miként csillogtak a szemekben a könyvek, mikor lelkész a templomban a híveknek felmutatta: azt leírni képes nem vagyok; csak azt mondhatom, hogy ezen jelenet sokaknak örökre szívében fog maradni. A tett

önmaga dicséri önmagát, az az én dicséretemre nem szorul, de kérem az isteni gondviselést, támaszson ily buzgó egyháztagekat ref. egyházunk támogatására, hogy mások is látván az ő cselekedeteit, dicsőítsék a mennyei Atyát! Teljes tisztelettel vagyok N.-Zerinden, 1896. évi nov. 25. *Bán József*, ev. ref. lelkész.”

— **Legációk apadása.** Főiskolánkból ember emlekezete óta ünnepkövet jár az erdélyi egyházkerületben fekvő szilágy-szolnoki egyházmegye néhány egyházába. A gyakorlat nemcsak azon alapulhatott, mert e néhány egyház a régi Közép-Szolnokmegyének Debreczen felől eső részén és így Debreczenből megközelíthetőbb helyen feküdt, hanem valószínűleg visszavezethető a kezdet még arra az időre, a mikor a mai Szilágyvármegye Tasnád felől eső külső része a tiszántúli egyházkerülethez tartozott, s együtt volt a mai nagykárolyi egyházmegyével. A mint értesülünk, a legációt felmondó egyházak saját egyházkerületük oly értelmű határozatára hivatkoznak, melynekfogva az erdélyi egyházkerületben egy egyházközségnek sem szabad jövőre más egyházkerület tanintézetéből ünnepkövetet kérni, vagy elfogadni. A szeparatizmus bizonyos jellegét el nem tagadható intézkedés főiskolánk tanuló ifjait anyagilag alig érinti, mert a 6 elszakadó legációt végre is felette jelentéktelen kisded gyülekezetek alkotják. De megemlítjük, hogy épen ezek a legációk adtak arra némi alkalmat, hogy az erdélyi egyházkerület egyházaival a debreczeni tanuló ifjúság (és megfordítva) érintkezzen. S ha az intézők tudták volna, hogy legközelebbi tapasztalatunk szerint épen a Szilágyságból Debreczenben tanuló ifjak szokták ezeket a kérdéses legációkat kiválasztani, a kiknek ily módon alkalmuk nyílt legáció közben a szülei tűzhely meglátogatására: azért a kis anyagi előnyért, mely talán így az erdélyi tanintézetek ifjaira hárul, aligha kockáztattak volna saját fiaik erkölcsi előnyét. Most mar mi rajtunk volna a sor, hogy a tiszántúli egyházkerületben hasonló intézkedést tegyünk. Mert hiszen egyházkerületünknek igen nagy számú és nagy jövedelmű legációjába Sárospatakról jár ünnepkövet, s némelyike egymagában föler a tőlünk elszakadt 6 legáció összes jövedelmével. De felfogásunk szerint vagy fen kellett volna hagyni az eddigi gyakorlatot, vagy pedig a konvent közbejöttével kellett volna rendezni az ügyet. Ezt kívánta volna úgy a törvényesség formája, mint az egymás iránt kötelezett bizonyos ildomoság is.

— **A Sárospataki Lapok szerkesztőségétől,** a mint halljuk, úgy a mostani szerkesztő *Radácsi György*, mint a munkatársak, az év végével visszalépnek. Helyük bizonyára nehezen lesz pótolható.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

TARTALOM-JEGYZÉK: Emlébeszélj. néh. Vályi János főgondnok felett. Szabó János. — Tárca: Újabb adatok Diószegi Sámuel életrajzához. Révész Kálmán. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 43. Adatok a jánosfalvai leányegyház történetéhez. Nagy Elek. — 44. Az izsnyetei ev. ref. egyház története. Szentimrey József. — Egyházkerületi közgyűlés. — Különfélék.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.